

دانشگاه پیام نور

پایان نامه
برای دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد
در رشته‌ی زبان و ادبیات فارسی

دانشکده‌ی علوم انسانی
گروه علمی زبان و ادبیات فارسی

عنوان پایان نامه :

سیمای زن و ایماژهای زنانه در اشعار سیمین بهبهانی

استاد راهنما :

جناب آقای دکتر میرنعمت‌اله موسوی

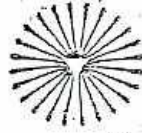
استاد مشاور :

سرکار خانم دکتر محبوبه عبدالمی

نگارش :

نوشین اسماعیل پور

اردیبهشت ۱۳۸۹

تصویب نامه پایان نامه

پایان نامه: سیمای زن و ایمازهای زنانه در شعر سیمین بهبهانی
که توسط خانم نوشین اسماعیل پور تهیه و به هیأت داوران ارائه گردیده است مورد تأیید می باشد.

تاریخ دفاع: ۸۹/۲/۲۲ نمره: ۱۹/۵ نوزده و پنجم درجه ارزشیابی: عالی

اعضای هیأت داوران:

نام و نام خانوادگی	هیأت داوران	مرتبه علمی	امضاء
۱- آقای دکتر میرنعمت اله موسوی	استاد راهنما	استادیار	
۲- خانم محبوبه عبدالهی	استاد مشاور	مربی	
۳- آقای دکتر احمد گلی	استاد داور	دانشیار	
۴- آقای دکتر احمد محمدی	نماینده گروه علمی	استادیار	
۵- آقای دکتر سید مهدی عراقی	نماینده تحصیلات تکمیلی	استادیار	

تقدیم به:

روح پدرم که همیشه او را در کنار خود احساس می‌کنم

مادر عزیزم و پهنای بیکران محبت‌ها، فداکاری‌ها و رنج‌هایش

همسر مهربانم که بدون شمع وجودش زندگیم پرواز در تاریکی است

خواهران مهربان و نازنینم، به صفا و پاکی قلب مهربانشان

بردارانم، یار و یاوران همیشگیم

و فرزند دلبنم: شایان عزیز

که سالم زیستن و صالح بودنش همه‌ی امید من است

- سپاس و قدردانی

سپاس بیکران از آن خالقی که الطافش را کرانه نیست، هم اوکه درهای معرفت را بر ما گشود و از زلال احسانش سیرابمان فرمود و از جاری علمش برخوردار.

از خزانه‌ی بی‌پایان او دانش طلب می‌کنیم که آن را به کارگیریم تا حجاب خردمان نگردد.

بر خود واجب می‌دانم، سپاسگزار زحمات بی‌شائبه‌ی استاد گرانقدر و والامقام جناب آقای دکتر موسوی باشم که دلسوزانه و با تلاش بی‌وقفه و پیگیر و صبری وصف نشدنی در مطالعه‌ی این رساله و ایراد راهنمایی‌های خردمندانانه و نکته‌سنجانه اینجانب را رهین الطاف خود نمودند. همچنین از استاد بزرگوار سرکار خانم دکتر عبدالهی که با دقت نظر و مطالعه‌ی عمیق این رساله و انجام امر مشاوره مرا در حصول به هدف مورد نظر یاری رساندند، کمال تشکر رادارم. از جناب آقای دکتر احمد گلی که قبول زحمت فرموده، داوری این پایان نامه را برعهده گرفتند، نهایت قدردانی و تشکر رادارم.

امید که همواره در پناه ذات حق موفق و جویندگان علم و ادب از پرتو علم و از فروغ حلم آنها بهره‌مند باشند.

وظیفه‌ی خود می‌دانم از مادر مهربان و خواهر دلسوزم و نیز از همسر مهربانم به پاس همه‌ی زحماتی که در طول تحصیل من متوجه آنان شد، کمال تشکر و قدرشناسی خود را ابراز و از خداوند مَنان توفیق روزافزون و طول عمر با برکت مسئلت نمایم.

- چکیده

پایان‌نامه‌ی حاضر، پژوهشی است درباره‌ی "سیمای زن و ایمازهای زنانه در اشعار سیمین بهبهانی" و هدف آن بررسی ادبیات زنانه است، مقوله‌ای که امروز، بحث داغی را پیش کشیده است و به بحث درباره‌ی زن و زبان و اندیشه و احساس زن می‌پردازد.

خانم سیمین بهبهانی به عنوان یک شاعر معاصر که در اشعارش از جایگاه یک زن و با احساسات و اندیشه و زبان زنانه به مسایل و موضوعات زنانه می‌پردازد، موضوع اصلی پایان‌نامه است، به طور کلی مباحث این رساله در دو فصل جداگانه گردآوری شده است.

در فصل اول به شرح زندگی‌نامه‌ی شاعر، آثار او و همچنین سیمای زن در ادبیات امروز، زن و نقش او در اشعار سیمین و موضوعاتی که سیمین در اشعارش به آن پرداخته، مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل دوم با استفاده از معیارهای موجود در علم بیان، علاوه بر بررسی‌های لفظی و معنایی اشعار، به سیمای زن در اشعار شاعر و به موضوعات مرتبط با زنان پرداخته است و در نهایت اینکه خواسته‌ایم ویژگی‌هایی را برای زبان زنانه و یا در واقع استفاده از کلمات و سبک خاصی برای زنان شاعر قایل شویم.

کلید واژه: ایماز، فمینیسم، زن و ادبیات، شعر سیمین بهبهانی.

فهرست مطالب

۱- مقدمه

فصل اول

۵- بخش اول

۵- زندگینامه‌ی شاعر معاصر "سیمین بهبهانی"

۷- آثار

۹- بخش دوم

۹- 1- کلیاتی درباره‌ی ادبیات زنانه

۱۴- 2- زن و ادبیات از دیدگاه سیمین

۱۷- 3- سیر تحول و تغییرات

۲۰- 4- سیمین و سمبل

۲۲- 4- 1- سمبل‌های شخصی

۲۲- 4- 1- 1- کولی

۲۲- الف- محرومیت

۲۳- ب- تحقیر شده و زخم خورده

۲۴- پ- عدم امنیت

۲۴- ت- پیوند با طبیعت

۲۵ ث- سادگی
۲۵ ج- آزادی و آزادگی
۲۶ چ- غربت
۲۶ ح- شادی
۲۷ خ- عشق در کنار آزادی
۲۸ د- تحرک و حضور
۳۱ 4_1_2 افرا
۳۲ 4_1_3 زهره و ایلخان
۳۵ 4_1_4 شهسوار
۳۶ 4_1_5 دامن
۳۷ 4_1_6 آفتاب
۳۹ 4_2 سمبل عمومی
۳۹ 4_2_1 خضر
۳۹ 4_2_2 کرم
۳۹ 4_2_3 مار
۴۰ 4_2_4 سیب و حوا
۴۱ 5- موضوعات زنانه در شعر سیمین
۴۲ 5_1 مادر
۴۴ 5_2 اشعار اجتماعی سیمین
۴۶ 5_3 تصویر زن در اجتماع
۵۰ 5_4 عاطفه و احساسات
۵۱ 5_5 ظلم و ستم بر زنان
۵۴ 5_6 زن در زندان
۵۵ 5_7 جایگاه واقعی زنان

- ۵۷ 8-5 اشعار سیمین دیوار سکوت و سکون را می‌شکند
- ۶۱ 9-5 عشق در اشعار سیمین
- ۶۴ 10-5 جرئت زن بودن
- ۶۶ 11-5 اعتراض‌های سیمین نسبت به فرهنگ مردسالارانه
- ۷۰ 6- سیمای زن و حقوق زنان در اشعار سیمین
- ۷۰ 1-6 محرومیت
- ۷۱ 2-6 دردمندی
- ۷۲ 3-6 بی‌وفایی مردان نسبت به زنان
- ۷۵ 4-6 سرنوشت تحمیلی بر زنان
- ۷۷ 5-6 حق و حقوق زنان و قانون شکنی‌ها در مورد زنان
- ۷۸ 6-6 تهمت بر زنان
- ۷۹ 7-6 بیان عواطف و احساسات زنانه
- ۸۰ 8-6 ایثار و فداکاری در زنان
- ۸۱ 9-6 نقش زن در زندگی مرد

فصل دوم

- ۸۳ 1- ایماژ
- ۸۵ 2- کلیات (تشبیه - استعاره - مجاز - کنایه)
- ۸۵ 1-2 تشبیه
- ۸۵ 2-2 استعاره
- ۸۶ 3-2 مجاز
- ۸۶ 4-2 کنایه

۸۸	3- ایماژهای زنانه در شعر سیمین
۸۸	3-1- تشبیه
۹۹	3-2- استعاره
۱۱۱	3-3- تشخیص
۱۱۸	3-4- مجاز
۱۲۳	3-5- کنایه
۱۳۰	3-6- رنگ
۱۳۲	3-7- تلمیح
۱۳۹	4- تنوع و ژرفای صورخیال: (خیال تألیفی و روایت)
۱۴۰	5- نمونه‌هایی از تصاویر بر محور عمودی در اشعار سیمین بهبهانی

فصل سوم

۱۵۰	1- نتیجه‌گیری کلی و نقش سیمین و جایگاه او در ادبیات
۱۵۴	2- فهرست منابع
۱۵۶	ABSTRACT

– مقدمه

سیمین بهبهانی امروزه یکی از محبوب‌ترین شاعران معاصر ایران است. تاکنون زن شاعری نداشته‌ایم که در زمان حیات خود – و در مدتی نسبتاً طولانی – از این همه شهرت و محبوبیت برخوردار شده باشد.

سهم سیمین در ادبیات معاصر ما سهمی فرهنگی است که فراتر از ادبیات، همسو با تلاش‌های ذهنی روشنفکران فرهنگی ایران، از نیما و شاملو و اخوان تا امروزیان، خواستار جایگاه شایسته‌ی شأن و حرمت انسانی ایرانی در جهان امروز است.

به راستی دلیری بهبهانی در آفریدن سبک‌های نوین و نیز نگرانی و دلمشغولی او نسبت به کاستی‌ها و مشکلات اجتماعی میهنش و مسایل مربوط به زنان، وی را بر دیگر شاعران زن این دوران برتری می‌بخشد و آنچه موضوع این پژوهش است مربوط به سبک خاص او و نوع زبان احساسات دخیل در اشعار وی است.

نکته‌ی قابل بررسی این است که این نوع خاص سرودن را – اگر بتوانیم سبک یا زبان خاص او بنامیم – حاصل یک تحول و تکامل است که در واقع بیشتر این تغییر و تحول‌ها از دوره‌ی انقلاب مشروطه و ورود افکار نوین غرب و موج فمینیسم و ادعای حقوق مساوی زنان و مردان شروع گردید و رشد و گسترش فکر آزادی‌خواهی و تجددطلبی باعث تغییر در همه‌ی شئون زندگی شد و حتی ادبیات زمان خویش را سخت دستخوش تغییر قرار داد، سپس در ادامه‌ی این تحول به شاعران معاصر زن می‌رسیم.

در آغاز این تحول پروین اعتصامی و فروغ در میانه‌ی راه قرار گرفته و در واقع بستر این تکامل بوده‌اند، تا به سیمین رسیده است.

اکنون به وضوح در آثار سیمین ایده‌های ملهم از گفتمان فمینیستی دیده می‌شود و بهبهانی نخستین کسی است که کنیزوارگی تاریخ و بندگی ذهنی را در شعرش مطرح کرده و بر آن وضعیت شوریده است.

مهمترین فرضیه‌های ما در این پژوهش، ارائه‌ی تصاویر جدیدی از زن ایرانی و تأثیر اندیشه‌های فمینیستی در اشعار سیمین و همچنین برجستگی عواطف و احساسات زنانه در اشعار وی و مطرح شدن مسایل و موضوعاتی در زمینه‌ی حق و حقوق زنان می‌باشد.

از آنجا که شعر سیمین بهبهانی به دلیل نوآوری‌های صوری مورد توجه ویژه‌ای قرار گرفته و سروده‌هایش نیز در مجموعه‌ها و گزینه‌ها و منتخب‌های متعددی نقل و مورد بررسی و گاهی نقد قرار گرفته است که به عنوان نمونه می‌توان از جمله به کتاب "ترنم غزل" اثر کامیار عابدی و زندگی و شعر سیمین "گهواره‌ی سبز افرا" اثر دکتر احمد ابومحبوب و کتاب "زنی با دامنی شعر" به کوشش علی دهباشی اشاره کرد و همچنین تحقیق‌های زیادی نیز در زمینه‌ی شکل‌های مختلف صورخیال، غزل‌های سیمین و نقد اشعار سیمین از دیدگاه زیباشناسی صورت گرفته است، اما تاکنون اشعار سیمین از جهت بازتاب عناصر زنانه و سیمای زن در اشعار وی مورد بررسی قرار نگرفته است.

همچنین از مهم‌ترین اهداف ما در این پژوهش یافتن ایماژهای زنانه اعم از بررسی‌های لفظی و معنایی اشعار وی می‌باشد. لذا در آغاز این بررسی و در فصل اول، خواننده را از دریچه‌ای موجز و فشرده به سوی زندگی‌نامه‌ی شاعر فراخوانده‌ایم و سپس مختصری در باب ادبیات زنانه و آغاز و روند شروع آن سخن رانده‌ایم و سپس به سیمای زن در اشعار سیمین اشاره کرده و در قسمت بعدی با توجه به این‌که زبان بهبهانی در اشعارش زبانی نمادین است، بخشی را مختص به سیمین

و سمبل‌های او اختصاص می‌دهیم و در پایان بخش اول به موضوعات مرتبط با زنان و حق و حقوق زنان در اشعار سیمین اشاره کرده‌ایم.

در فصل دوم، پس از مطالعه‌ی دقیق و بررسی کامل مجموعه اشعار سیمین بهبهانی، ایماژهای زنانه و اشکال مختلف صورخیال، اعم از تشبیه، استعاره، مجاز، تصویر، رنگ، تلمیحات، تشخیص و... به همراه نمونه‌های شعری در هر مورد آورده شده است. در نهایت نتیجه‌گیری کلی و نقش سیمین و به جایگاه او در ادبیات به صورت مختصر پرداخته شده است.

در پایان این تحقیق درمی‌یابیم که بهبهانی به سرودن بی‌پروا و صادقانه درباره‌ی تجربه‌های زنان، زبان گشوده، بنابراین در شکل‌گیری پیش‌زمینه‌ای ادبی در سپهر سخنوری ایرانیان سهمی بزرگ در پدید آمدن و بالیدن شعر ایرانی داشته‌اند و از ضروریات تحقیق هم همین امر است، زیرا اشعار او معرف گامی بلند و پیشرو و نوآورانه‌اند.

فصل اول

بخش اول

- زندگینامه‌ی شاعر معاصر "سیمین بهبهانی"

«سیمین بهبهانی متولد 1306 در تهران است. مادرش خانم فخر عظمی ارغون یا فخر عادل خلعت‌بری از زنان فرهیخته و فاضل دوره‌ی خودش بود. به ادبیات فارسی کاملاً مسلط بود و با زبان‌های عربی، فرانسوی و انگلیسی آشنایی داشت و ترجمه هم می‌کرد.» (ابومحیوب، احمد، 1387: 18 و 24)

«مادر سیمین از مؤسسين جمعیت "نسوان وطن‌خواه" و از اعضای مؤثر "کانون بانوان" ایران بود. فعالیت مطبوعاتی داشت و یک دوره هم سردبیر روزنامه‌ی "آینده‌ی ایران" شد. وی همچنین دبیرستان "بانوان" را تأسیس کرد و سال‌ها مدرس دبیرستان بود.» (ابومحیوب، احمد، 1387: 18 و 24)

«پدر سیمین عباس خلیلی بود که در نجف به دنیا آمد و همانجا تحصیل کرد. زمانی که نهضت ضد انگلیسی در عراق شکل گرفت، جمعیتی به نام "نهضت اسلام" تشکیل داد و خودش رهبری آن را بر عهده گرفت. ارتش انگلستان نجف را محاصره و جوانان شورشی را قتل عام کردند ولی از آن میان دو نفر موفق شدند که جان به سلامت برند؛ یکی از آن دو جوان پدر سیمین بود که پیاده و از بیراهه به ایران آمد.» (دهباشی، علی، 1383: 12)

«عباس خلیلی از سال 1299 روزنامه‌ی "اقدام" را تأسیس کرد و از سال‌های جوانی به نوشتن رمان‌های اجتماعی پرداخت. سیمین در چنین محیطی و فضای چنین خانواده‌ای شخصیت یافت. چندان طول نکشید که جدایی فخری ارغون و عباس خلیلی رسمیت یافت و همه چیز تمام شد.» (ابومحیوب، احمد، 1387: 26)

«سیمین در سال 1312 به مدرسه‌ی ابتدایی ناموس رفت و در سال 1317 موفق به گرفتن گواهی‌نامه‌ی پایان تحصیل دبستان (گذراندن دوره‌ی شش‌سال در پنج سال) گردید.» (دهبانی، علی، 1383: 17)

«در سال 1325 از مدرسه‌ی مامایی به اتهام نشر مقاله‌ی انتقادی از احوال ناهنجارِ مدرسه در روزنامه‌ی "مرد امروز"، اخراج گردید. حال آن‌که "متهم" می‌گوید که: "هنوز نمی‌دانم چه کسی آن مقاله را نوشته بود. و از آن تاریخ به بعد هدف شعرم مبارزه با ستم بود... و پس از اخراج از مدرسه، به ازدواجی ناخواسته تن می‌دهد با مردی که انتخاب پدر بود و مطابق معیارهای او. همسرش حسن بهبهانی [که نامش تا به امروز هم بر شاعر ماند،] تحصیلات نسبتاً کافی داشت. دبیر زبان انگلیسی بود و از نظر فکری با همسرش هیچ‌گونه توافقی نداشت... سیمین می‌گوید: "در زندگی با او صاحب سه فرزند شدم. بیست سال در کنارش زیستم بی‌آنکه یک روز یا یک ساعت دلم از زیستن با او خرسند باشد.» (بهبهانی، سیمین، 1387: 32)

«در سال 1330 در آموزش و پرورش استخدام شد و در سال 1331 به سبب نوشتن شعر "ناشناس" به پیشنهاد "نیما"، مدال بین‌المللی صلح را گرفت. - مهدی اخوان‌ثالث نیز از برندگان دیگر همان جایزه است -» (دهبانی، علی، 1383: 18-19)

«در سال 1337 وارد دانشکده‌ی حقوق شد و همان‌جا بود که از طریق ارتباط درسی با منوچهر کوشیار آشنا شد و در سال 1341 در رشته‌ی قضایی فارغ‌التحصیل شدند. سیمین با سه فرزند در سال 1349 از حسن بهبهانی طلاق گرفت و در همان سال به همسری منوچهر کوشیار درآمد... . این ازدواج و زندگی مشترک تا تیرماه سال 1363 - فوت مرحوم منوچهر کوشیار - با شوق و عشق و مشارکت ادامه می‌یابد و سیمین درباره‌ی او می‌نویسد: "او تمام عمر یک کمک دهنده‌ی خوب بود."» (بهبهانی، سیمین، 1369: 32-33)

«سیمین سی سال (1360 - 1330) تنها به تدریس اشتغال داشت، چراکه تدریس را پاک‌ترین اشتغال می‌شمرد و می‌گفت: "من رشته‌ی حقوق را به منظور شناخت بیشتر اوضاع و احوال جامعه‌ی بی که در آن زندگی می‌کنم، انتخاب کردم.» (بهبهانی، سیمین، 1378: 882)

در سال 1358 ایراد اولین بیانیه‌ی جامع درباره‌ی "حقوق زن ایرانی پس از انقلاب 57" در جلسه‌ی عمومی کانون نویسندگان ایران - سه‌شنبه 12 تیر - که طی دو شماره‌ی پیاپی 20 و 19 تیر - در هفته‌نامه‌ی جمهوری به نشر درآمد.

- آثار

1330- اولین کتاب شاعر، سه‌تار شکسته حاوی شعر و دو داستان کوتاه (انتشارات علمی)

1335- انتشار جای پا، مجموعه‌ی شعر (انتشارات معرفت)

1336- انتشار چلچراغ، مجموعه‌ی شعر (انتشارات امیرکبیر)

1341- مرمر منتشر می‌شود: مجموعه‌ی شعر (انتشارات زوآر)

1352- رستاخیز منتشر می‌شود، اولین غزل با وزن تازه در این مجموعه شعر منتشر می‌شود؛

"از بوته‌ی خوشبوی گلپر"

1360- انتشار "خطی ز سرعت و از آتش"، مجموعه‌ی بی از غزل با 21 وزن بی‌سابقه

1362- دشت ارژن، مجموعه‌ی بی از غزل‌های نوآیین شاعر با حدود 38 وزن بی‌سابقه غیر از

اوزان خطی ز سرعت و از آتش - [ارژن نوه‌ی هشت ساله‌ی سیمین که بر اثر سرطان خون می‌میرد].

1368- انتشار "درباره‌ی هنر و ادبیات (جلد ششم)" مصاحبه‌ی مفصل ناصر حریری با سیمین

بهبهانی

1369- گزینه‌ی اشعار سیمین (انتشارات مروارید)

- 1370- انتشار همزمان هفت کتاب سیمین (جای پا - چلچراغ - مرمر - رستاخیز - خطی ز سرعت و از آتش - دشت ارژن - و آن مرد، مرد همراهم) انتشارت زوآر
- 1371- کاغذین جامه (مجموعه‌ی شعر) منتشر می‌شود (انتشارات زمانه، سن حوزه)
- 1372- پاییز: انتشار ویژه‌نامه‌ی سیمین بهبهانی (نیمه‌ی دیگر، دانشگاه کلمبیا)
- 1373- ترجمه‌ی فارسی "شاعران امروز فرانسه، نوشته‌ی پی‌یر دوبوآدفر"
- 1374- انتشار یک دریچه آزادی - عاشق‌تر از همیشه بخوان - گزینه‌ی غزل‌های سنتی و کولی و نامه و عشق
- 1375- با قلب خود چه خریدم؟ مجموعه‌ی داستان و خاطره (در لوس‌آنجلس شرکت کتاب و سپس در تهران منتشر شد.)
- 1377- "جای پا تا آزادی" برگزیده‌ی از شش کتاب در یک مجلد منتشر می‌شود
- 1377- "نگاره‌ی گلگون"، مجموعه‌ی دو کتاب (کاغذین جامه و افزوده‌ها)
- 1378- یاد بعضی نفرات (مجموعه‌ی از نقد و یادواره و گفت‌گو (انتشارات البرز)
- 1378- "سال‌های آب و سراب"، گزینه‌ی از مجموعه سروده‌های شاعر.
- 1379- انتشار "یکی مثلاً اینکه" (مجموعه‌ی شعر)
- 1379- انتشار "کلید و خنجر"، مجموعه‌ی داستان و خاطره (انتشارات سخن)
- 1382- انتشار مجموعه اشعار سیمین، مجموعه‌ی شعر (مؤسسه‌ی انتشارات نگاه)

بخش دوم

1- کلیاتی درباره‌ی ادبیات زنانه

سیر تحولی و تکاملی مسائل مربوط به زنان و سیمای زنان در ادبیات امروز جای بسی تأمل است.

«امروزه هنگامی که سخن از یک شاعر زن پیش کشیده می‌شود خواه ناخواه مسأله‌ی زن مطرح می‌شود. در گذشته‌های ادبی ایران هرگز چنین نبوده است. زیرا زن نیز گویا خود را در حوزه معیارهای مردانه قرار می‌داده و با تبعیت از همان معیارها بر سلطه ارزش‌های مردسالارانه می‌افزوده است. تبعیت، درجه دوم بودن، پلید بودن، ابلسی بودن، حاشیه‌ای بودن، جنس لوکس بودن، عورت بودن، ضعیفه بودن و ... هیچکدام جایی برای وجود زن حتی در عرصه هنر و ادبیات - باقی نمی‌گذاشت. پس در واقع مسأله و مشکلی وجود نداشت که به عنوان زن مطرح شود.» (بومجبوب، احمد، 1387: 52)

«امروزه، زن نیز خود را به عنوان یک انسان مستقل، یا نیمی از یک انسان کامل درمی‌یابد، مسایل خود را بهتر می‌شناسد و بر اجحاف‌هایی که بر او روا گشته، چشم گشوده است. هر چند که ناکافی و ناکامل، زیرا هنوز مادران در سلطه و سایه مرد سالاری، فرزندان خود را تعلیم و تربیت می‌کنند. با این وجود، آگاهی زن بر خود، در دوران معاصر، مسأله زن را پیش کشیده است. این حرکت در ادبیات فارسی از دوران مشروطیت و ادبیات مشروطه و کمی پیش از آن آغاز شده است. در اشعار آن دوره، اغلب مسأله تعلیم و تربیت زنان مطرح می‌شود و رمان‌های این دوره‌ها نیز اغلب به انحرافات اخلاقی و اجتماعی زنان می‌پردازند، اما عمق مسأله را نمی‌شکافد و

ریشه‌یابی نمی‌کند. می‌توان گفت که باز هم با نگرشی مردانه به زنان و مشکلات آنها نگریده می‌شود و معیارهای اخلاقی مردسالارانه را چهارچوب نگرش خود قرار دهند» (منصورنژاد، محمد، 1381: 253)

«خودآگاهی زن در جامعه ما نیز همانند جوامع دیگر با مقاومت‌ها و مخالفت‌هایی رویاروی شد. هنگامی که زنان شروع به فعالیت کردند، به شدت مورد تهاجم واقع شدند. هنگامی که شروع به تحصیل کردند، تحصیل آنان در مدارس، حرام اعلام شد. هنگامی که مدرسه تاسیس کردند با انواع تهدیدها مواجه شد و برخی... گفتند: "بر آن مملکت باید گریست که در آن دبستان دوشیزگان باز شده است."» (ابومجوب، احمد، 1387: 54)

«ماهرخ گوهرشناس، نورالهدی منگنه، فروغ آذرخشی و بسیاری از زنان دیگر، در تأسیس مدرسه دچار مشکلاتی بی‌شمار بودند و دایم مورد تهاجم و تکفیر واقع می‌شدند. همچنین روزنامه‌نگاران زن و نویسندگان و از این‌رو بود که جریان‌هایی به‌وسیله برخی زنان تحصیلکرده و روشنفکر برای حمایت از حقوق زنان پدید آمد. همانگونه که گفتیم، در ایران آغاز این حرکت مقارن بود با رسیدن جامعه ایرانی به آستانه مدرنیسم، که همان اوایل و آغاز مشروطیت بود. رفته رفته این جریان‌ها تبدیل به جنبش‌ها و نهضت‌هایی شدند که امروزه بیشتر توان گرفته‌اند.» (احمدخراسانی، نوشین، 1380: 36)

«البته همه‌ی اندیشه غالب این جریان، احقاق حقوق مساوی با مردان است. تقریباً از سال 1301 بود که "جمعیت نسوان وطن‌خواه" به وسیله خانم ملوک اسکندری و گروهی از هم‌پیمانانش - که مادر سیمین نیز جزو آنان بود. تشکیل شد و حرکتی بسیار آرام اما مؤثر را آغاز کرد. هر چند به نظر می‌رسد که پیش از آن هم انجمن‌هایی به صورت مخفیانه وجود داشته است، به‌ویژه زمانی که عده‌ای از زنان در جریان نهضت تنباکو و سپس نهضت مشروطه به شکل منسجم و سازمان یافته، تظاهراتی برپا کردند و یکی از خواسته‌هایشان تاسیس مدارس دخترانه بود. این واقعه در سال 1286 خورشیدی مطابق با 1324 قمری و 1907 میلادی اتفاق افتاد و یکی از

قدیمی‌ترین نشانه‌های حرکت زنان است. - موج فمینیسم نیز در قرن 19 از غرب شروع

شد. (ابومجوب، احمد، 1387: 55)

همان‌گونه که اشاره شد، نخست درخواست ابتدایی‌ترین حقوق مطرح شد که همانا تعلیم و تربیت و مدارس دخترانه بود، اما بعدها دامنه گسترده‌تری یافت که از جمله ادبیات زنان هم از آن موارد می‌باشد.

«ادبیات زنانه مقوله‌ای است که امروز بحث‌های داغی را پیش‌کشیده است و در واقع ادبیات فمینیستی، ادبیاتی است که بر اساس چگونگی موقعیت زنان در جامعه مطرح می‌شود موقعیتی که پیش از این توسط مردان تعریف می‌شد و اینک، زنان با مطرح کردن مشکلات، تبعیض‌ها، احساسات و موقعیت‌های نابرابر خود نسبت به مردان کلام به اعتراض گشوده‌اند. و در واقع این نوع ادبیات در ابتدا به بررسی جایجایی قدرت و عدم تمرکز آن می‌پردازد.»¹

«موضوع این نوع ادبیات، زنانی هستند که نسبت به مردان به لحاظ جایگاه اجتماعی خواه‌ناخواه در مرتبه پایین‌تری قرار می‌گیرند و با بررسی روانشناسانه گاهی از دید خودشان نیز در مرتبه برابر قرار ندارند و این نوع ادبیات سعی در آگاه کردن و بیدار کردن ناخودآگاه زنان نسبت به حقوق از دست رفته و جایگاه ضایع شده خودشان دارد و در مرتبه دوم، سعی در نقد جامعه مردسالاری دارد که از بن و پایه سنت‌های جامعه را همین نگاه مردسالارانه ساخته است به طوری که مادرانی که خود نیز زن هستند در رفتار بین دختران و پسران خود به گونه‌ای هستند که مردهای سنتی و قدرت طلب دیگری را به جامعه امروزی تحویل می‌دهند. به واقع این گونه ادبیات زنانه، تلاش می‌کند که در جامعه یک قطبی مردانه، جنس زنانه را نیز مطرح کند و در مرتبه سوم، پس از ایجاد برابری و حقوق برابر و انسانی برای هر دو جنس، به اشتراک و همراهی زنان و مردان می‌پردازد که عملاً این مرحله جزو ایده‌آل‌های نقد فمینیستی است که بدان رسیدن

¹ مقاله از لیلا صادقی با نام ادبیات زنانه از سایت کتاب و نشر الکترونیک ایران. Sokhan: Iran books and Literature